

Gór Katalin

Hogyan szeretessük meg József Attila költészetét?*

Tisztelettel köszöntöm a konferencia résztvevőit!

Engedjék meg, hogy röviden bemutatkozzam! Gór Katalin vagyok, az egri Esterházy Károly Tanárképző Főiskolán végeztem magyar-művelődésszervező szakon. A múlt tanévben szereztem diplomát az ELTE Bölcsészettudományi Karán, magyar kiegészítő szakon. Kilencedik éve tanítok magyar nyelvet és irodalmat 10–14 éves diákok számára. Örömmel teszek eleget ennek a felkérésnek, hiszen pályám kezdetén hat éven keresztül iskolai könyvtárosként dolgoztam, s e munka miatt az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán a könyvtár szakot is elvégeztem.

Előadásom címe: Hogyan szeretessük meg József Attila költészetét? A címválasztást nyugodtan dicsérhetem, hisz nem tőlem származik. Két kulcsszót tartalmaz: hogyan és megszerettetni.

A szeretet József Attila költészetének is egyik kulcsfogalma, de minket most a tanítás-tanulás folyamatával kapcsolatban érdekel a kifejezés. Magától értetődik, hogy amihez érzelmileg kötődünk, amit szeretünk, azzal szívesebben foglalkozunk, azzal többet törődünk, arra jobban odafigyelünk. Ezt a hatalmas, mozgósító energiát kell a pedagógusnak az irodalom tanításában és tanulásában felhasználnia. (S ha ráadásul engem is szeret a diák...)

A másik kulcsfogalom a hogyan. Sok esetben ez okoz gondot: azért nem sikeres az óra, mert nem találjuk meg a tanítási helyzetnek és a diákoknak is megfelelő módszert. A következő néhány percben arra vállalkozom, hogy az irodalomtanításban alkalmazott szemléletemet, az eddig szerzett szerény tapasztalataimat, ötleteimet és módszereimet megosszam Önökkel.

Fontos a tanév eleji tudatos *tervezés*. Az előző együtt töltött évek tapasztalatai alapján meg kell határoznunk, mely versek kerüljenek terítékre a tanév során. Ehhez jól kell ismerni tanítványainkat, tudnunk kell, mely versek érdekelhetik az osztályt.

Vannak persze kötöttségek, éppen aktuális tantervek, tankönyvek. De ne feledjük: nem tantervet vagy tanmenetet tanítunk, hanem gyerekeket!

Példaként álljon itt a 8. osztályos irodalom tanmenetem József Attila költészetét feldolgozó *tematikus* egysége:

	„ÉLTEM – ÉS EBBE MÁS IS BELEHALT MÁR.”	József Attila	
47– 48.	József Attila pályaképe	József Attila egyénisége, személyisége Költői világa, költői nyelve Művészetének sajátosságai, újszerűsége Curriculum vitae Önéletrajz	Egyéni gyűjtőmunka Életrajzi vázlat Dokumentumok bemutatása Szövegértés Szövegalkotás
49.	József Attila: Tiszta szívvel	Műelemzés A vers keletkezéstörténete A lázadás verse Műfaja: <i>helyzetdal</i> A vers szerkezete Stílusesszók: ismétlés és fokozás Memoriter	Ismétlés, ismeretbővítés Beszélgetés, vita Ismétlés, felidézés Szerkezeti vázlat Megfigyelés, gyűjtés
50.	József Attila istenes versei	Műelemzés Istenem Nem emel föl József Attila istenképe, annak ellentmondásosságai Érzelmi kettősség A versek keletkezése, hangulata Memoriter	Versértelmezés Összehasonlítás Beszélgetés, vita Összehasonlítás
51.	József Attila: A Dunánál	Műelemzés Műfaja: óda Szerkezeti felépítés A múlt vállalásának gondolata A külső és belső történet egyesítése Memoriter	Ismétlés, felidézés Szerkezeti vázlat Egyéni véleménynyilvánítás Magyarázat
52.	József Attila: Születésnapomra	Műelemzés Életrajzi háttér A humor és önirónia megjelenése Játékoság = rímek A tartalom és a forma ellentétes viszonya	Ismeretbővítés, felidézés Megfigyelés, gyűjtés Megbeszélés
53.	Versmondó óra	A tanult memoriterek számonkérése	Szóbeli ellenőrzés

Életrajz

A posztmodern irodalomtanítás elveti a pozitivistá szemléletű életrajztanítást, amely az irodalmi művet az életrajz szükséges illusztrációjaként kezeli.

Magam is egyetértek azzal, hogy az irodalmi mű nem egyenlő egy életrajz ténnyel, eseménnyel. A művet nem degradálhatjuk adattá, ténnyé, mellyel az életrajzot tesszük színesebbé.

A fontosabb életrajzi adatokat viszont meg kell tanítani!

De hogyan?

- Ósrégi megoldás: az életrajzi órán hangozzanak el *versek*, versrészletek, melyek a korról, a szituációról, az érzelmi állapotról, a hangulatról árulkodnak. Minden esetben legalább röviden értelmezzük a verset, ne maradjanak félreértések, kétségek diákjainkban. (Zárójelben jegyzem meg, hogy ez jól fejleszti a hallás utáni szövegértés képességét is!)
- Érdemes alkalmazni az *életrajzi művekből* való felolvasást, főleg a középiskolás korosztály esetében. Ez alkalmas arra, hogy a gyerek maga vonja le a következtetést bizonyos élethelyzetek megismerése után.
Sőt, érdemes több életrajzi művet megismertetni. Az azonos eseményt leíró részeket vessük össze, vizsgáljuk meg, keressünk egyezéseket és különbségeket! Kiváló lehetőség a szövegértés képességének fejlesztésére.
Középiskolások esetében a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében akár más-más szemléletű életrajzokat is összehasonlíthatunk.
Az *önéletrajz* műfaji sajátosságait 8. osztályban tanítjuk. József Attila önéletrajzi műve (*Curriculum vitae*) alapján készíttessünk a diákokkal hagyományos és modern (amerikai típusú) önéletrajzot! Vessük össze a diákok által készített munkákat az irodalmi önéletrajzzal!
- Az életrajz mindig szolgáltat sztorit. A gyerekek egy jelentős része a bulvársajtó, a pletykamagazinok, és a televízió hatása alatt áll. Fordítsuk ezt a saját hasznunkra! Csoportmunkában készítsenek újságcikkeket József Attila életével kapcsolatban. Majd a csoportok állítsanak össze egy kiadványt a meglévő *cikkek* alapján. Előre ki kell osztani a feladatokat: ki szerkeszti az újságot, kik készítenek, gyűjtenek fotókat, ki tervezi meg a *kiadvány* arculatát, ki válogatja össze a verseket, és így tovább.
8. osztályban a *médiaműfajokat* (a hír, a kommentár, a tudósítás, a glossza, az interjú, a riport, a hirdetés és az apróhirdetés) részletesen megismerik a magyar nyelvi órákon a diákok, így a számítógéppel szerkesztett kiadvány összeállítása többszörös haszonnal kecsegtet.
Felkészültebb, rátermettebb osztályokban akár egy-egy manapság divatos beszélgetős *műsor* mintájára mi is készíthetünk élő műsort. Megidézhethetjük József Attila családtagjait, barátait, szerelmeit, ellenségeit: meséljenek a költőről, mutassák be életét, személyiségét.
Erre a szerepjátékra nekünk előre kiosztott feladatokkal kell készülnünk. Sokkal nagyobb élmény, ha videokamera felhasználásával konzervműsort készíthetnek a diákok. Ez lehet életrajzi film, show műsor felvétele, oknyomozó

riport. Higgyék el, ha szabad kezet adunk, a legjobb ötleteket a diákok maguk fogják kitalálni és kidolgozni!

A diákok életében központi szerepet tölt be a számítógép, az *internet*. Hagyjuk őket a saját terepükön mozogni! Készítsenek honlapot József Attiláról, az életéről, a költészetéről.

Mindezek a tevékenységek óriási felkészülést, utánajarást igényelnek diákjaink részéről is. Jó esetben a *könyvtáros* kollégákat is boldogítják kéréseikkel: katalógust használnak, polcon keresnek, kézikönyvtárban bújárkodnak, olvasnak. S mennyivel hasznosabb és kellemesebb a számonkérésnek ez a formája, mint az életrajzi dolgozat? A diák rögtön megszeret minket, hisz nem íratunk dolgozatot! Pedig nem sejt, hogy rászedtük: többet dolgozott, így többet tanult, mint ha felelt volna. Az adatok „bemagolása” csak 1 órát vett volna el az életéből, az igényes felkészülés akár napokat is!

- Természetesen a hagyományos *gyűjtőmunkát* sem feledem. A színvonalas életrajzi tablót szorgalmi ötéssel jutalmazom minden esetben. A szép és értékes munkák a tanterem falát díszítik. Könnyen megoldható így az osztályterem dekorálása is.
- Én magam is készítek *faliújságot*: megkínálom a gyereket versekkel, képekkel, érdekességekkel. Mintát szeretnék adni számára. Megmutatni, hogy én mit tartok fontosnak, értékesnek.

Műelemzés

Közös műelemzéseinket a posztmodern irányzatok szellemisége hatja át.

Az olvasás általános modelljében Gadamer (a hermeneutika képviselője) a szöveg befogadóra tett hatására helyezi a hangsúlyt. Úgy véli, a szöveg olvasása az önmegértés jegyében történik, tehát a szöveg az önmegértés, önmegismerés aktuális.

Mivel a saját kérdéseimmal olvasok, és nyitott módon lépek be a szövegbe, így a megértő személyétől és a megértés szituációjától függ minden. A mű értelmezése során a fő kérdés: mit mond nekem a szöveg?

A dekonstrukció nézeteinek képviselője, Derrida megfogalmazásában a nyelv nem csupán közvetítő szerepű, hanem létrehozza a jelentést. Viszont nincs tökéletes jelentés, egy szöveget nem lehet tökéletesen megérteni, vagyis nincs „végső értelem”. Az irodalmi mű nyomok láncolata, ezáltal olvasás közben a keresés részeseivé válunk mi magunk is.

Ezek az új irodalomelméleti irányzatok hogyan jelenhetnek meg a tanítás folyamatában?

- Olyan műveket kell választanunk, amelyek „üzenete” megéri a fiatalokat. József Attila problémái közel állnak a gyerekekhez: a kiútkeresés, az önazonosság keresése, a szeretet hiánya.
- A szépség láttatása, a nyelv kifejező erejének vizsgálata (szóképek és a gondolatok, érzelmek szépsége).
- Csak a saját élményeimről, tapasztalataimról beszélek. De ezt a gyerek előtt is vállalom: én ezt gondolom. Nincsenek abszolút igazságok. A gyerek tőlem füg-

getlenül gondolhat mást, de azt bizonyítani kell a szövegből vett idézetekkel. (Ez hosszú évek kemény és következetes munkájával érhető el! Fontos, hogy tiszteletben tartsuk egymás munkáját és véleményét!)

- A gyereket be kell vonni ebbe a nyomozásba, élvezni fogja a nyomolvasást, nem veszi észre, hogy közben elemez.
- A gyerek és az ő gondolatai iránti érdeklődést ki kell mutatni! Figyelni kell rá, és meghálálja a figyelmet!
- A versek közötti összefüggések, logikai viszonyok feltárására kell törekedni.

Szemléletváltásra van szükség: a kezdeményező, munkáltató irodalomtanítás lehet a jövő útja. Hiszek abban, hogy ezen az úton haladva az irodalom örömtárggyá válhat. S remélem, hogy nemcsak mi, hanem diákjaink is örömet lelnek az irodalmi művek tanulmányozásában.

- * Elhangzott a Az IBBY Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsának Magyarországi Egyesülete és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által szervezett *Gondolat – érzelem – zene, Versek gyermekeknek* című konferencián 2005. december 7-én.

